

Лада Стевановић

ТЕОРЕТИЗОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА КАНОНА

Дубравка Ђурић, *Поезија, теорија, род: модерне и постмодерне америчке песникиње*, Орион-Арт, Београд 2009.

Књига *Поезија, теорија, род: модерне и постмодерне америчке песникиње* представља нешто измењену докторску тезу Дубравке Ђурић, феминистичке теоретичарке, песникиње, уреднице *ProFemina-e* и доценткиње факултета за медије и културу (Сингидунум) која се већ годинама активно бави феминистичком критичком теоријом и то пре свега кроз интерпретацију стваралаштва савремених песникиња и њиховим умештањем у књижевни канон. Ова књига је резултат вишегодишњег рада и критичког промишљања Дубравке Ђурић, и поседује разгранати корпус теорија којима је образложена важност тематике као и теоријско-интерпретативни приступ за анализу стваралаштва одабраних песникиња.

Као што и сам наслов говори, Дубравка Ђурић се у овој књизи бави феминистичком теоријом и поезијом неколико америчких песникиња које су неговале радикалне песничке праксе – припаднице модернизма (Х. Д., Гертруда Стајн и Мина Лој), и постмодернизма (Лин Хецинен, Рејчел Блау Дуплези и Сузан Хау – језичке песникиње и теоретичарке, као и сама ауторка). Како би створила услове за спомену анализу, Дубравка Ђурић јасно дефинише своју позицију и теоријски се прецизно одређује, опредељујући се за конструктивистичке теорије постструктурализма, француског и англо-америчког феминизма, постфеминизма и постколонијалних теорија. Оваквим теоријским полазиштем Дубравка Ђурић веома јасно и експлицитно одбацу-

је позитивистичку „објективност”, свесна да позивање на „универзалне” критеријуме крије у себи опасну политичко-идеолошку замку која је веома корисна за искључивање свега онога што се не уклапа у доминирајуће политичке идеје и струје. Управо такав став је разлог што је Дубравка Ђурић своје теоријско-критичко дефинисање позиције започела приступом књижевности кроз студије културе, које наглашавају да је књижевност нужно одређена друштвеним аспектом због чега се књижевно дело никако не може посматрати одвојено од друштвено-политичког и историјског контекста и функције. Студије културе су оповргле тезу о томе да је знање пуко сакупљање чињеница нагласивши да је култура, као и сваки њен текст, конструисан, а да борбе око доминантних значења не престају. Позивајући се на Гризелду Полок и њен став да се не ради о томе да уметност није постојала пре него што је дисциплинарно описана, већ да дисциплина дефинише шта је уметност и на које се начине о њој може говорити, Дубравка Ђурић се посветила питању канона и његовој теоретизацији по Гризелди Полок („накнадно озакоњење потпорног стуба културног и политичког идентитета”¹), Сари Кофман („суштински однос обожавања уметника, који је повратно, облик мушког нарцизма”²) и Цин И. Хауард (моћне групе утичу на одабир дела која улазе у канон). Критичко-теоријско пропитивање канона је последњих двадесетак година водило препознавању овог проблема, те се све чешће у светској науци и теорији књижевности појављују настојања да се неправде исправе, а канони коригују и прошире. Што се тиче наше културе, иако веома ретка, оваква настојања свакако постоје (то су пре свега ова књига и читав рад Дубравке Ђурић и других теоретичарки које објављују у маргинализованом, али ипак јавном простору *ProFemina-e* и *Genera-e*), али оно што видим као посебно значајно у овој књизи (иако представља једну од уводних тема) јесте јасно теоретизована проблематика канона, која остаје ван домена интересовања доминантних књижевно-критичарских струја у Србији.

Друго поглавље, као увод у интерпретацију модерних пеникиња, подељено је на потпоглавља о гинокритици (Илејн Шоуволтер, Сандра Гилберт и Сузан Губар, Алисија Саскајн Острикер и Адријен Рич), критици гинокритике (Торил Мои), као и на концепте француских феминистичких ауторки (пре свега Елен Сиксу, Лис Иригарај и Јулије Кристеве и њихове коцептуализације *женског писма – l'écriture féminine*). Дубравка Ђурић истиче кључни утицај француске теорије (Кристева, Дерида, Фуко, Лакан) на америчку и то кроз увође-

¹ Ђурић 2009, 43.

² Ђурић 2009, 46.

ње појма *полијтике језика*, који се односи на имплицитне претпоставке које постоје у основи сваког дискурзивног модуса.

Како би анализирали три модерничке песникиње, ауторка нас – теоријски и књижевноисторијски – уводи у модернизам. Почевши од Н. Д. (Еич Ди), која је живела крајем XIX и у првој половини XX века, Дубравка Ђурић нас најпре упознаје са традиционалним представама о песникињама тога доба, контекстуализује позицију Х. Д. међу осталим песницима и песникињама високог модернизма и интерпретира стваралаштво ове песникиње, указујући на манифест имајизма који је писала заједно са Ричардом Олдингтоном. Ауторка се посебно осврће на њену *Хелену у Еџипту*, која, за разлику од традиционално објективизоване Хелене, први пут у историји књижевности поседује субјективност. Интерпретирајући ову песму Дубравка Ђурић указује на ревизионистичка настојања којима је Х. Д., одступајући од доминантних модернистичких струја, ревидирала мушки мит путем палимпсеста, уписујући у митове нова значања, али без брисања већ постојећих. Анализа се наставља песништвом Гертруде Стајн, која је као и Х. Д. била рођена у Америци, али је живот провела у Европи. И ова песникиња је као и Х. Д. припадала високом модернизму, али значајно другачијим начином рада Гертруда Стајн се, сматрајући да писање мора да проблематизује кодове унутар језика, није као Х. Д. уписивала у доминантну маскулину традицију коригујући је, већ је наступала радикално. Због комплексног списатељског опуса и наглашавања разлике између *писања и значења*, ова је песникиња према речима Дубравке Ђурић остала на „маргинама маргине”. Једна од тема којима се Дубравка Ђурић бави проучавајући песништво Гертруде Стајн је њен мултилингвализам и однос према енглеском језику, и то оном који су користили емигранти. Ауторка истиче како ова песникиња имитира нематерњи емигрантски енглески, настојећи да успостави опозит монолитном, стандардизованом језику и на тај начин ради на разбијању концепта монолитне америчке књижевности и културе. Сличан однос према језику и идеја о полиглотском језику особени су и за Мину Лој, трећу модернистичку песникињу која је тема ове књиге. Дубравка Ђурић се бави пре свега местом ове песникиње у англосаксонском контексту као и односом Мине Лој према савременом феминизму.

Други део ове књиге посвећен је постмодерним песникињама, а као увод у анализу послужио је детаљан и студиозан преглед теорија постструктурализма, постмодернизма, постколонијализма и постфеминизма, с тим да се све ове теорије радикално опиру есенцијализму, отварајући простор за анализу различитих субјективитета обликованих кроз дискурсе моћи у фукоовском смислу. Све три постмодерне песникиње припадају језичком песништву, које се, како истиче аутор-

ка, базира на Бартовом есеју „Смрт аутора” али и наставља на њега кроз принцип „живео читалац”, а теме језичког песништва су управо актуелне теоријске теме – идентитет и субјективитет. Овако директна веза са теоријом није случајна будући да се теоријска пракса појављује као суштински важна за језичко песништво и да све три песникиње којима се Дубравка Ђурић бави једнако пишу поезију и теорију. У теорији и песништву Лин Хеџинен важна димензија поезије је друштвена и управо то мења постојеће дефиниције књижевности, а тиме и књижевног канона. Говорећи о Рејчел Блау Дуплези, Дубравка Ђурић истиче њену критику мушких колега модерниста којима ова теоретичарка и песникиња замера конзервативан однос према Другом (женама, другим расама), тврдећи да истинску модерност није могуће постићи уколико се ови ставови не промене. Ово је замерка коју износи и Сузан Хау, последња у низу постмодерних песникања чијим се стваралаштвом Дубравка Ђурић бави у овој књизи. Полазећи од становишта да је поетско мишљење снажно условљено историјским контекстом, ова језичка песникиња, за разлику од многих савремених феминистичких песникиња, одбацује лирско „ја” како би изградила имперсонални наратив и освојила *Реч*, која је била кроз историју одузета свима онима који нису припадали доминантним структурама моћи.

Књига Дубравке Ђурић значајна је из неколико разлога. Баратајући различитим теоријама и теоријским приступима, као и њиховим применама, ауторка је показала да постоји мноштво интерпретативних могућности. Дубравка Ђурић је дала разлоге и образложење зашто је неопходно ревидирати каноне и, премда је одабрала англо-америчку књижевност, овом књигом је отворила простор за такву врсту књижевне критике и у нашој средини. Поред тога, Дубравка Ђурић је успела да изврши једну од могућих систематизација различитих теорија (феминистичких, постфеминистичких, постструктуралистичких, постколонијалних), а ово је значајно и због чињенице да је теорија веома широко поље (које је у нашој средини премало заступљено), а како то истиче ауторка, позивајући се на Џонатана Калера, ово обиље је застрашујуће, и то управо зато што је њиме немогуће потпуно овладати. То је разлог што су за бављење теоријом потребни храброст, много читања, креативност, озбиљан, посвећен рад и критичко мишљење које непрекидно преиспитује. Све ово уткано је у књигу Дубравке Ђурић која на занимљив и студиозан начин свакако може помоћи у томе.

Бавећи се теоријским радом Лин Хеџинен, Дубравка Ђурић спомиње и теоретизацију ове ауторке која се односи на списатељску жудњу за знањем. Кључна фигура у овом наративу је према Лин Хеџинен, Фауст – модерни геније који трага за знањем, а резултат таквог трага-

ња је енциклопедија, тј. чиста наука. Његов женски пандан, тј. *La Faustienne*, тврди Лин Хеџинен је Шехерезада, чије је знање слободно и за разлику од Фауста, који је знањем ућуткан, Шехерезадин спас од смрти налази се у причању прича, дакле свако њено причање, односно писање је контекстуално. Тако Лин Хеџинен дефинише *поезију дескрипције*, тј. *поезију faustienne*, којом она реферира на језичко песништво и стварајње значења у њему. Транспонирано у сферу научног тј. теоретског рада Дубравке Ђурић, лако је препознати паралелу. Свака анализа и интерпретација су контекстуализоване, свака теорија је добро аргументована и пажљиво смештена у контекст других теорија, место сваке песникње чији је рад разматрала, ауторка је промишљено дефинисала у односу на њено песништво и теоретизацију, као и у односу на место које је она имала у досадашњим песничким „класификацијама”. Рад Дубравке Ђурић у том смислу је веома важан јер трасира нове могућности, којима је неопходно ићи да би жене, женска књижевност и теорија (која није исључиво женска, али увек представља отворено и недовршено истраживање а никад коначно знање) добили статус који заслужују у нашој научно-културној средини.